

УДК 930.1: [477+44] (045)

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2016.128.1.05>О. Захарчук, канд. іст. наук, доц.
Національний авіаційний університет, Київ

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА ДИПЛОМАТІЯ НАПОЛЕОНА БОНАПАРТА В РОБОТАХ СУЧАСНИХ ВІТЧИЗНЯНИХ ІСТОРИКІВ

Аналізуються погляди сучасних вітчизняних дослідників щодо зовнішньої політики та дипломатії Наполеона І. За часів СРСР авторами дисертацій та монографій про добу Наполеона ставали переважно російські історики. Землі сучасної України як об'єкт зовнішньої політики й дипломатії імператора французів не вважалися актуальним та пріоритетним предметом вивчення, хоча фаховий рівень українських радянських дослідників дозволяв здійснювати серйозні розвідки в межах означеної проблеми. Після проголошення незалежності України розпочався новий етап розвитку вітчизняного наполеонознавства. Використання нових методологічних підходів дало можливість поступово відійти від ідеологічних стереотипів, характерних для радянської історіографії. Розширення джерельної бази дозволило українським вченим досліджувати нові напрямки зовнішньої політики Наполеона. Залучення матеріалів австрійських, французьких, польських та інших європейських архівів відкрило перспективи для переосмислення загальновідомих фактів та вийти на новий рівень дослідження з даної проблеми. Водночас окремі автори, незважаючи на здобутки сучасної вітчизняної історіографії, продовжують дотримуватися застарілих або відверто міфологічних поглядів.

Ключові слова: Наполеон Бонапарт, сучасна вітчизняна історіографія, В. Ададуров, С. Потрашков, Ж. Іщенко, В. Степанківський, І. Борщак, польське питання, південно-західні окраїни Російської імперії.

Здобуття Україною незалежності сприяло активізації досліджень в царині всесвітньої історії та розвитку наполеонознавчих студій. Українські вчені поступово відходили від одномірних підходів у розумінні історичного процесу. З'явилися роботи, що глибше розкривали зміст зовнішньої політики та дипломатії Наполеона завдяки залученню до аналізу нових джерельних матеріалів.

Серед досліджень, що мали зазначені позитивні риси, слід виділити кандидатську дисертацію львівського історика В. Ададурова, присвячену французько-австрійському суперництву епохи наполеонівських війн [6]. Використання широкого кола джерел, виявлених в рукописних колекціях архівів, бібліотек, музеїв Львова та Кракова, забезпечило автору глибоке проникнення у зміст французько-австрійських відносин у контексті польського питання.

З-поміж архівних знахідок дослідника, на наш погляд, слід виділити "Хроніку Французької революції від року 1789 до року 1811" Д. Зубрицького. Цей об'ємний фоліант (208 арк.) був описаний і проаналізований В. Ададуровим разом з М. Рожиком. На їх думку, праця Д. Зубрицького започаткувала в українській історіографії дослідження зарубіжної історії, водночас виступаючи як цінне історичне джерело наполеонівської доби [7, с. 496]. Попри певний суб'єктивізм автора щодо Франції та особи Наполеона, хроніст загалом об'єктивно відобразив різні аспекти французької та європейської історії кінця XVIII – початку XIX ст. [7, с. 503]. Під новим кутом зору в дисертації проаналізовані й відомі документи, зокрема публікації французького, австрійського, польського, російського військового та дипломатичного листування, фундаментальне зібрання кореспонденції Наполеона та додатків до нього, численні мемуари польських військових та політичних діячів.

В. Ададурову вдалося синтезувати в єдину історичну картину такі елементи тогочасної міжнародної ситуації, як відносини на рівнях "Франція – Австрія", "Франція – поляки", "Австрія – поляки", "Галичина і Варшавське герцогство в системі міжнародних відносин" з урахуванням впливу всіх визначальних чинників [6, с. 8]. Це дозволило досліднику обґрунтувати концепцію, яка пояснює причини непослідовної й суперечливої політики Наполеона щодо польського питання, показати, що підтримка польського визвольного руху практично не була ціллю Франції, а підпорядковувалася її пріоритетним стосункам з державами, що поділили Річ Посполиту, зокрема – з імперією Габсбургів [6, с. 147–151].

У 2000 р. захистив дисертаційне дослідження й автор цього історіографічного огляду [30]. Спираючись на ряд нових документів Архіву зовнішньої політики Росій-

ської імперії, французькі та російські документальні публікації, було проаналізовано силові методи та засоби наполеонівської дипломатії, а також головні принципи та напрями їх здійснення. Дослідження дозволило виявити компонент невійськових методів тиску у загальній системі "силової дипломатії" імператора французів та визначити співвідношення військових та невійськових складників у зовнішньополітичній стратегії Наполеона І. Особливої уваги було приділено методам силового тиску наполеонівської Франції на інші європейські країни, зокрема на Великобританію, Іспанію, Росію, Габсбурзьку імперію та Пруссію [29]. Утім, через обмеженість джерел не вдалося на той час повною мірою розглянути антикоаліційні заходи наполеонівської дипломатії, спрямовані на розкол шостої антифранцузької коаліції [30, с. 97–106]. Це завдання автор намагався вирішити у своїх подальших дослідженнях [31; 32; 33; 34; 35].

У 2012 р. автор статті розпочав студії нової проблеми – "Зовнішня політика та дипломатія Наполеона Бонапарта в російській, радянській та українській історіографії". Результатом цього стала низка розвідок, в яких аналізуються історіографічні оцінки щодо дій наполеонівської дипломатії напередодні формування третьої та у період шостої антифранцузьких коаліцій [36; 37; 38; 39].

У 2014 р. було захищено кандидатську дисертацію Ж. Іщенко. Глибокий аналіз опублікованих різнопланових документів (дипломатичного і міждержавного листування, виданого в Росії та Франції, епістолярної спадщини Наполеона І, мемуарної літератури), праць зарубіжних і вітчизняних дослідників дозволив Ж. Іщенко комплексно проаналізувати французько-російське геополітичне суперництво в Центральній та Південно-Східній Європі (кінець XVIII – початок XIX ст.) [51]. Зокрема, історик в контексті протистояння Росії та Франції дослідив польський аспект у зовнішній політиці Наполеона І (1807 – 1812 рр.) [51, с. 132–144; 52], розкрив роль Дунайських князівств у французько-російській ворожнечі (1807 – 1812 рр.) [51, с. 70–80; 53] та з'ясувала місце південно-західного пограниччя Російської імперії в планах наполеонівського уряду [51, с. 110–117, 119–128, 131–132].

Поряд із студіями, присвяченими європейському напряму зовнішньої політики імператора французів, вітчизняні дослідники в цей час продовжували вивчення проблеми "Наполеон і Україна", використовуючи серед інших матеріали українського громадського діяча, історика-аматора І. Борщака [40, с. 73–74; 61, с. 279–283; 62, с. 64–65]. Проте вже харківський історик С. Потрашков висловив сумнів щодо достовірної інформації, поданої І. Борщаком стосовно повідомлень наполеонівських агентів і розвідників про організацію повстань серед

українських козаків в південно-західній частині Російської імперії напередодні війни 1812 р. [59, с. 210–211]. Водночас, аналізуючи праці вітчизняних істориків за перші десять років незалежності України, присвячені війні 1812 р., дослідник вказав на характерне для них перебільшення місця й ролі України у планах Наполеона, необґрунтованість твердження про плекання ним проекту створення на українській території незалежної держави "Наполеоніди" та прихильність до французів освіченої частини українського суспільства, у першу чергу дворянства [60, с. 274].

На початку XXI ст. дослідження істориків виходять на вищий рівень за рахунок використання нових методологічних засад та розширення джерельної бази, зокрема залучення до аналізу матеріалів зарубіжних архівів, насамперед французьких та австрійських. Це дозволило змінити погляд на традиційну уяву про ті чи інші події. Так, вивчаючи документи архіву Історичної служби сухопутної армії Франції, В. Ададуров виявив, що І. Борщак підхопив і поширював український патріотичний міф "Наполеон і Україна". Зокрема, дослідник встановив, що цитуючи й інтерпритуючи джерела, І. Борщак часто вдавався до різноманітних перекуреннь, а також її кордонів виключно з погляду їх військового значення" [8, с. 222, 224]. Порівняння опублікованих І. Борщакіом фрагментів цього меморандуму (автором якого, за твердженням І. Борщака, був А.-М. д'Отрив, котрий пропонував Наполеону створити державу українських козаків – "Наполеоніду") з архівним документом дали підставу дійти висновку про значне спотворення дискурсу історичного джерела І. Борщаком [20, с. 70–71]. Водночас зіставлення дозволило ідентифікувати й справжнього автора ідеї про створення "Наполеоніди", котрим виявився польський генерал М. Сокольніцький [8, с. 224; 9, с. 590].

На основі комплексного аналізу численних документів з архівів Франції, Австрії, Польщі й України В. Ададуров уперше в історіографії поставив на сучасний науковий рівень дослідження проблеми ставлення французького уряду доби Наполеона Бонапарта до південно-західних окраїн Російської імперії [10]. Водночас В. Ададуров першим розвінчав популярні в Україні уявлення про плани Наполеона відносно цього регіону, що виникли під впливом І. Борщака і були сприйняті на віру радянськими та деякими сучасними вітчизняними дослідниками. Відзначимо, що В. Ададуров виділив три типи фальсифікацій архівних документів І. Борщакіом [10, с. 33–44].

Викриванню міфів, створених І. Борщакіом, присвячені й наступні праці В. Ададунова [11; 12; 13; 14]. Разом з тим згаданий дослідник продовжував працювати і над проблемою ставлення уряду Наполеона Бонапарта до південно-західних окраїн Російської імперії. Приміром, він проаналізував усі меморандуми польських авторів, які на початку XIX ст. обстоювали перед французькою владою ідею відновлення незалежної Речі Посполитої. Саме ці твори, на думку В. Ададунова, мали стати одним із головних джерел інформації при формуванні уявлень імператора французів та його урядовців про південно-західні території Росії [16, с. 154].

У новій роботі на основі французьких неопублікованих джерел В. Ададуров розглянув також плани союзних Наполеонові поляків щодо Правобережної України, котрі мали здійснитися в разі перемоги французів над

Росією. Так, аналізуючи уявлення імператора у 1812 р про тогочасні етносоціальні відносини, автор публікації дійшов висновку, що Наполеону було зовсім невідоме сучасне розуміння поняття "українець", а єдиною "нацією", котра населяла Волинь, Поділля й Україну була, в його уявленнях, річпосполитська шляхта [15, с. 39].

У наступній розвідці В. Ададуров на основі дослідження матеріалів французьких та австрійських архівосховищ проаналізував цілий ряд проектів польських військових і політичних діячів, які були подані Наполеону напередодні та під час кампанії 1812 р. щодо проведення військових операцій на південно-західних теренах Росії та подальшої політичної реорганізації цих земель [17].

Продовжуючи роботу, на основі аналізу військового та дипломатичного листування, меморандумів з архівів Франції, Австрії, України, а також спогадів учасників кампанії 1812 р., дослідник реконструював ставлення Наполеона до профранцузьки налаштованих представників шляхетського стану "південних провінцій" колишньої Речі Посполитої [18].

У 2006 р., ознайомившись з документом, виявленим французьким вченим Ф. Бокуром про плани, запропоновані Наполеонові генералом М. Сокольніцьким у 1811–1812 рр. [66], та зі студіями з цієї проблематики В. Ададунова [8; 9], автор статті змінив попередні погляди на ставлення імператора французів до південно-західного порубіжжя Росії [41; 42, с. 486–487, 489]. Водночас він здійснив аналіз 7 із 11 меморандумів М. Сокольніцького, предствлених французькому урядові напередодні війни 1812 р., зазначивши, що усі вони так і залишилися прожектками, оскільки ідеї генерала не збігалися з планами Наполеона у головному – в питанні відновленні Польської держави [43, с. 201].

Окрему низку публікацій автор роботи присвятив аналізу праць І. Борщака, які мали вплив на історіографічні погляди як радянських, так і сучасних російських та вітчизняних дослідників [44; 45; 46; 47], а також з'ясував витoki міфів про плани імператора французів щодо південно-західних окраїн Російської імперії, підхоплені і розвинуті І. Борщакіом [48, с. 165–166; 49, с. 33–34].

На жаль, міфи, створені І. Борщакіом про плани Наполеона щодо південно-західного пограниччя Росії, виявилися напрочуд живучими. Так, миколаївський автор Є. Мельников продовжує стверджувати, що "цікавим є ставлення Наполеона до української державної ідеї" [55, с. 96–97]. Слід зазначити, що згаданий автор особливо некритично сприймає творчу спадщину І. Борщака [55; 56]. Є. Мельников у монографії та в дисертації, як і І. Борщак, грубо фальсифікує історичний матеріал, посиляючись на неіснуючі джерела. Наприклад, він стверджує, що ретельне дослідження І. Борщакіом в Національному архіві Франції листів французької королеви Марії-Луїзи відіграли "важливу роль у подальшому українському історичному розвитку"?! Є. Мельников намагається довести, що "особливою знахідкою" І. Борщака стали папери князя Брольї, якого називає фактичним очільником наполеонівського секретного відділу французької дипломатії [55, с. 160; 56, с. 136]. При цьому автор посиляється на роботу І. Борщака де йдеться про те, що в Національному архіві останній знайшов листи королеви Марії-Луїзи (дружини польських королів Владислава IV та Яна-Казимира), які відіграли значну роль в історії України, а також повідомляє про знайдені ним папери і князя де Брольї, який фактично очолював таємну дипломатію Людовика XV [21, с. 799].

Окремі дослідники ідуть у своїх інтерпретаціях ще далі. М. Варварцев у дописах до "Енциклопедії історії України" фактично канонізує міфи І. Борщака, попри обіцянки читачам редакцією цього видання подолати

стереотипи і врахувати останні здобутки історичної науки [57]. Свої ретроградні погляди, історик переніс і на сторінки "Енциклопедичного словника-довідника: Україна в міжнародних відносинах", де водночас виступає відповідальним редактором. М. Варварцев услід І. Борщаку продовжує стверджувати, що в плани наполеонівської Франції входило створення на території України васальної держави під її протекторатом. Далі, він пише, що одне із заляжних від Франції герцогств (князівств) планувалося створити у межах Полтавщини, Чернігівщини та частини російських земель з північним кордоном біля міста Орел [22; 23]. Окрім того, автор наголошує на антиросійському характері проукраїнської політики Наполеона Бонапарта та на інспіруванні в Європі пропаганди відновлення української незалежності [23, с. 330]. Історик стверджує, що під час Французької революції кінця XVIII ст. якобінці сподівалися залучити українців до боротьби проти Російської імперії [25, с. 332]. Зокрема, Законодавчі збори, за наполяганням депутатів Ж.Л. Карра і Ф.А. Буассі д'Англа доручили своєму представникові "для Польщі та східних країн" "пильно стежити за настроями в Україні та подавати інформацію про українські справи". У 1792 р. Збори, нібито, відправили емісара до Константинополя для з'ясування "можливості повстання в Україні". У 1794 р. Комітет громадської безпеки дав доручення залучити до боротьби проти Російської імперії українську націю: "щоб дерево свободи розквітло в Києві" [26, с. 302]. Відзначимо, що жодне з цих тверджень не має документального підґрунтя, окрім посилань на працю І. Борщака [20, с. 17–20].

М. Варварцев продовжує стверджувати, що у разі перемоги Наполеона над Росією (1812 р.) Волинь була обіцяна австрійцям за допомогу у війні [25, с. 332]. Проте, як вже зазначалося, імператор французів ніколи подібної обіцянки Габсбурзькій імперії не давав. Більше того, щоб не посваритися з Петербургом, офіційний Відень навіть і не претендував на цю територію [10, с. 331]. М. Варварцев бездоказово пише, що, розпочинаючи похід на Росію у 1812 р., Наполеон у разі перемоги планував включити Правобережну Україну до складу Великого герцогства Варшавського [25, с. 332]. Він запевняє, що на території Лівобережної та Південної України імператор мав намір створити дві підпорядковані Франції держави, а українське дворянство було невдоволено такими планами [25, с. 332]. Це чергова вигадка автора. В якості джерела історик використав лише працю І. Борщака "Наполеон і Україна", оскільки не зміг знайти іншого матеріалу для підтвердження власної концепції.

Окремі автори вибирають тільки те, що відповідає їхнім концепціям. Так, сучасний вітчизняний історик О. Іваненко наполягає, що "українське питання" набуло особливої актуальності для правлячих кіл Франції у період підготовки й здійснення походу в Росію у 1812 р. Радник Наполеона І генерал М. Сокольніцький висунув проект створення Чернігівського й Полтавського князівств та спільної держави козаків і кримських татар [50, с. 292]. Утім, як ми вже зазначали, польський генерал у численних меморандумах, поданих напередодні кампанії 1812 р. французькому уряду, пропонував Наполеону відновити Ршч Посполиту у кордонах до 1772 р. [10, с. 78, 282–288; 17, с. 129–134]. На жаль, "українського питання" у зовнішній політиці Франції на той час не існувало. Натомість дипломати опікувались східним, російським, польським та рядом інших питань.

Докторант кафедри історії України Кам'янець-Подільського університету ім. І. Огієнка А. Скрипник услід І. Борщаку [20, с. 91] та радянському історик Б. Абаліхі-

ну²⁹ [3, с. 79; 4, с. 211–212] стверджував, що в середині жовтня 1812 р., під час відступу з Москви, Наполеон розглядав південний напрям на Київ як пріоритетний [63, с. 210]. Утім, на основі значного масиву документальних джерел давно доведено безпідставність такої точки зору [19, с. 201–204; 10, с. 340–360; 69, с. 261–262].

В інших працях, А. Скрипник переказує вже вкотре спростовану інформацію, що наполеонівські агенти і диверсанти вчинили пожежі у 1811 р. в Луцьку, Ковелі, Дубно та інших містах [64, с. 49; 65, с. 106]. Автор вдається до припущення, що "пожежі слугували інструментом здобуття карт зі штабів полків і дивізій під час загальної паніки і метушні" [64, с. 50; 65, с. 108]. Чи дійсно в місцях пожеж знаходилися штаби полків і дивізій російської армії? Все це – домисли історика, що з'явилися на основі тверджень члена Подільського церковного історико-археологічного товариства протоірея М. Шиповича [70, с. 9], І. Борщака [20, с. 68, 119] та окремих представників радянської історіографії [5, 8–9]. Ще наприкінці XIX ст. відомий український історик О. Левицький, працю якого А. Скрипник чомусь проігнорував, на значному джерельному матеріалі довів, що липневі пожежі 1811 р. в Києві не пов'язані з умисними підпалами [54, с. 187–194]. Згодом уже, В. Ададуrow, працюючи в Архіві міністерства закордонних справ Франції, переконливо довів, що Наполеон та його урядовці не мали жодної причетності до виникнення пожеж напередодні війни 1812 р. як у Києві, так і в інших містах південно-західних губерній Російської імперії. Крім того, матеріали свідчать, що пожежі в Бердичеві, Житомирі, Тульчині, Володимирі, Острозі та Дубно – це наслідок підпалів, вчинених російськими військами, для залякування місцевого населення, яке вважалося ненадійним [10, с. 121–122]. Наведені А. Скрипником документи російських і вітчизняних архівів не доводять факту підпалу міст саме диверсантами від поляків та французів у південно-західних губерніях Російської імперії напередодні війни 1812 р. [66, с. 107–109]. Тому його заяви про те, що диверснтам-підпальвачам вдалося суттєво дестабілізувати соціально-економічне становище та паралізувати роботу цивільних повітових установ у південно-західних окраїнах Росії напередодні кампанії 1812 р. [66, с. 108–109] є безпідставними.

А. Скрипник ані документально, ані логічно не зміг довести, що з 1806 р. "на терени Правобережної України французами була закинута значна кількість шпигунів, більшість з яких – колишні польські офіцери" [63, с. 209; 65, с. 104]. Як відомо, після Аустерліцу і аж до серпня 1806 р. імператор французів не планував воювати з Російською імперією. Але після того, як у серпні 1806 р. Олександр І відмовився ратифікувати французько-російський договір від 20 липня 1806 р. [27, с. 459–461], Наполеон остаточно зрозумів, що Росія схильна приєднатися до антифранцузьких сил (що в подальшому й сталося). Тому він вирішив посилити тиск на Росію зі Сходу, використовуючи для цього Оттоманську Порту та Іран. "Мета моєї політики, – говорив Наполеон, – створити троїстий союз з мене, Порти та Персії, опосередковано спрямований проти Росії ..." [67, с. 45]. Як свідчать джерела, саме в цей час значно активізувалася діяльність наполеонівських агентів та емісарів на Балканах [68, с. 435] та Дунайських князівствах [1,

²⁹ Взявши на озброєння гіпотезу І. Борщака про наміри Наполеона у 1812 р. перенести військові дії за Дніпро, Б. Абаліхін наполегливо переконував, що французький полководець після відступу з Москви намагався прорватися в українські губернії Російської імперії для подальшої там зимівлі. Зокрема, під час боїв за Малоярославце російська армія вирішила не тактичне (захист Калуги, як вважають більшість дослідників), а велике стратегічне завдання – зірвала план прориву французьких військ в Україну.

арк. 6 зв; 2, арк. 26], але ніяк не в Правобережній Україні. Водночас французького полководця більше турбували події на теренах німецьких земель, де розпочалась чергова французько-пруссько-російська війна. Отже Наполеону навряд чи було доцільно засилати на Правобережжя величезну кількість агентів та шпигунів. Поодинокі випадки звичайно траплялися. Зазначимо, що саме поляки у 1807 р. пропонували Наполеону організувати на Волині та Поділлі антиросійське повстання за сприяння французької армії. Однак імператор відмовився від такого плану [10, с. 254–259].

Не можна погодитися з А. Скрипником і в тому, що "від 1808 р. територія Волині входить до геополітичних планів Наполеона й розглядається якщо не головним, то потенційним театром військових дій" [64, с. 49; 65, с. 105]. Зазначимо, що тоді імператор взагалі не збирався воювати із союзною Росією. Як відомо, французький полководець у цей час потрапив у скрутне становище в Іспанії. Він знав, що Габсбурзька імперія, скориставшись з поразок французької армії на Піренейському півострові, організовує підготовку до нової війни з ним. Тому Наполеон потребував підтримки Росії. Щоб розв'язати несприятливу для Франції ситуацію в Європі, продемонструвати Англії та Австрії потужність французо-російського союзу, а також забезпечити підтримку Росії в разі війни з Австрією і досягти розброєння останньої, Наполеон ініціював свою зустріч з Олександром I в Ерфурті (28.09.1808 р. – 14.10.1808 р.) [30, с. 93–94]. За даними матеріалів французьких архівів, Наполеон тільки під час війни з Росією у 1812 р. серйозно зацікавився Волинню [10, с. 291–329, 443–448; 18, с. 168–179].

Докторант кафедри державного управління і менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України Г. Дудчак доводить, що наполеонівський дипломат і керівник Міністерства закордонних справ Готерів підготував у 1811 р. секретний матеріал, в якому йшлося про утворення незалежної Української держави, яка мала б прийняти назву "Наполеонізм". Готерів включає до цієї держави все узбережжя Чорного моря й Крим. З його матеріалів відомо про плани Наполеона щодо України: після розчленування Російської імперії на Лівобережній (Правобережну передбачалося віддати під опіку Польщі) Україні проектувалося створити окрему державу – "Наполеонідию" [29, с. 15]. Складається враження, що авторка не розуміє предмету дослідження і намагається з'єднати переглянуті істориками положення старих робіт, вибірково прив'язуючи до них окремі висновки сучасних досліджень. Навіть І. Борщак, що першим "дослідив" згадану проблему, відзначив, що нова "незалежна держава", яку Наполеону пропонували утворити з українських козаків та кримських татар мала назву "Наполеоніда" [20, с. 71]. Водночас, плани імператора французів відносно української державності, на сьогоднішній день, джерелами не підтверджені. Як вже неодноразово зазначалося, існували плани польських військових і політичних діячів, які в контексті відродження Речі Посполитої у кордонах до 1772 р. розглядали і майбутнє українських земель, що входили до складу Російської імперії. Замість ретельної перевірки усіх фактів та залучення документальних матеріалів авторка пішла шляхом вигадки нових міфів.

Г. Дудчак переконує, що за Наполеона з'явилася література з українського питання. Особливе значення, на її думку, мала книга Ш. Лєсюра "Histoire des Cosaques" (1813 р.), нібито написана за дорученням Наполеона напередодні походу проти Росії [29, с. 15]. Насправді, як засвідчив сам Ш. Лєсюр у передмові до другого видання (1814 р.), йому була замовлена ця праця на початку 1813 р. останнім урядом [72, с. 1]. Ро-

бота над книгою була закінчена у 1814 р., вже після зречення Наполеона від престолу.

Свого часу, намагаючись актуалізувати роль України в міжнародній політиці великих держав, український громадсько-політичний діяч, публіцист В. Степанківський (псевдонім С. Подолянин) у 1912 р. зробив сенсаційну, нічим не підкріплену заяву про те, що під час перебування в Москві у 1812 р. Наполеон виявив інтерес до України, і для цього імператор попросив Лєсюра написати її історію. Наслідком і стала книга "Історія козаків" [58, с. 2].

І. Борщак значно "розвинув" твердження В. Степанківського [20, с. 77–89; 10, с. 208–213], хоча й не посилався на нього. Стверджуючи, що Ш. Лєсюр написав свою роботу у 1812 р., В. Степанківський та І. Борщак силувалися обґрунтовувати існування наміру у Наполеона відновити українську козацьку державу напередодні війни з Росією у 1812 р.

Зазначимо, що в умовах становлення Версальсько-Вашингтонської системи І. Борщак [71] хотів довести державам Антанти, в першу чергу Франції, давнє прагнення українців до незалежності. Тому наголошував, що Людовик XIV, Людовик XV та Наполеон намагалися використати державницькі прагнення українців [48, с. 167]. Доводячи це, І. Борщак повторив твердження В. Степанківського про зацікавленість імператора французів південно-західним пограниччям Росії і, фальсифікуючи джерела, додав нових міфів.

Світло на творчу лабораторію В. Степанківського проливають спогади відомого українського історика і громадського діяча Д. Дорошенка. Якось при зустрічі в еміграції він поцікавився у В. Степанківського, звідки в тижневику "L'Ukraine", редактором якого був останній, з'явилася інформація про арешт і вивіз гетьмана П. Скоропадського у грудні 1918 р. до Німеччини. В. Степанківський зізнався "Я її сам вигадав! Ми тут (в Лозанні – О.З.) нічого не знаємо, ось ми і придумуємо різні сенсації, а потім, коли виявляється, що це не так, ми їх спростовуємо" [28, с. 381].

Таким чином, вітчизняна історіографія з проголошенням незалежної України поступово позбавлялася винятково класового підходу в оцінках історичних явищ минулого. Завдяки розширенню джерельної бази були розглянуті нові аспекти зовнішньої політики та дипломатії Наполеона Бонапарта. Використання матеріалів європейських архівів надало можливість поглибити та вийти на якісно інший рівень у вивченні даної проблеми.

Водночас, історіографія недостатньо швидко позбувається я стереотипів в оцінці історичних подій доби Бонапарта. Навіть попри появу праць, в яких дослідники, спираючись на аналіз як вітчизняних, так і зарубіжних документальних джерел, викривають попередні помилки та вносять корективи у висвітлення напрямів зовнішньої політики наполеонівської Франції. Окремі історики продовжують перебувати в полоні міфів І. Борщака та штамів радянської історіографії.

Список використаних джерел

1. Архів зовнішньої політики Російської імперії, м. Москва, ф. 133, оп. 468, спр. 1880.
2. Там само, ф. 133, оп. 468, спр. 1873.
3. Абалихин Б.С. О стратегическом плане Наполеона на осень 1812 года / Б.С. Абалихин // Вопросы истории. – 1985. – № 2. – С. 64–79.
4. Абалихин Б.С. 1812 год на перекрестках мнений советских историков: 1917 – 1987 гг. / Б.С. Абалихин, В.А. Дунаевский В.А. – М.: Наука, 1990. – 243 с.
5. Абалихин Б.С. Український народ у Вітчизняній війні 1812 р. / Б.С. Абалихин. – К.: Держполітвидав УРСР, 1962. – 63 с.
6. Ададуров В.В. Польське питання у французо-австрійських відносинах епохи наполеонівських війн: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 : захищена 16.12.97 : затв. 17.09.97 / Ададуров Вадим Валентинович; Львів. держ. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 1997. – 249 с.

7. Ададуrow В.В. "Хроніка Французької революції" Дениса Зубрицького як історичне джерело наполеонівської епохи / В.В. Ададуrow, М.Є. Рожик // Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Праці секції спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – 1996. – Т. 231. – С. 495–506.
8. Ададуrow В.В. Народження одного історичного міфу: проблема "Наполеон і Україна" у висвітленні Ілька Борщака / В.В. Ададуrow // Україна модерна. – К.-Львів: Інститут історичних досліджень ЛНУ; "Критика", 2005. – Ч. 9. – С. 212–236.
9. Ададуrow В.В. Документ і його прочитання дослідником: історія "Наполеоніди" / В.В. Ададуrow // Вісник Львівського університету: Серія історична. – 2005. – Вип. 39–40. – С. 590–610.
10. Ададуrow В.В. "Наполеоніда" на Сході Європи: Уявлення, проекти та діяльність уряду Франції щодо південно-західних окраїн Російської імперії / В.В. Ададуrow. – Л.: Видавництво Українського Католицького університету, 2007. – 560 с.
11. Ададуrow В.В. Юго-западные окраины Российской империи в иерархии приоритетов восточноевропейской политики Наполеона (Историографический аспект) / В.В. Ададуrow // Труды ГИМ. – М., 2010. – Вип. 183: Эпоха 1812 года: Исследования: Источники: Историография. IX. – С. 359–398.
12. Ададуrow В.В. Борщак Ілько / В.В. Ададуrow // Заграничные походы российской армии 1813 – 1815 годы: Энциклопедия: В 2 т. / отв. ред.: В.М. Безотосный, А.А. Смирнов. – М.: РОССПЭН, 2011. – Т. 1. – С. 162–163.
13. Ададуrow В.В. Конструювання Ільком Борщаком міфологічного образу сприйняття України у Франції у XVIII–XIX ст., або про межі свободи та відповідальності дослідника в інтерпретації історичних джерел / В.В. Ададуrow // Україна на історіографічній мапі міжвоєнної Європи / Ukraine on the Historiographic Map of Interwar Europe: матеріали міжнародної наукової конференції, 1–3 липня 2012 р., Мюнхен, Німеччина. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – С. 109–131.
14. Ададуrow В.В. Український казак на службі Людовика XV или польський шляхтич на службі двух королей: документальна деконструкція дослідження Ілька Борщака о деятельности Петра-Григория Орлика / В.В. Ададуrow // Французский ежегодник 2014: Жизнь двора во Франции от Карла Великого до Людовика XIV / Под ред. А.В. Чудинова и Ю.П. Крыловой. – М.: Институт всеобщей истории РАН, 2014. – С. 269–305.
15. Ададуrow В.В. Наполеонів "українець": шляхта Правобережжя у французьких планах воєнної кампанії 1812 р. / В.В. Ададуrow // Краєзнавство. – 2012. – № 4. – С. 33–39.
16. Ададуrow В.В. Меморандуми польських авторів початку XIX ст. як джерело уявлень уряду Наполеона про південно-західні окраїни Російської імперії / В.В. Ададуrow // Український історичний журнал. – 2008. – № 2. – С. 154–169.
17. Ададуrow В.В. Проекти французького командування стосовно південно-західних земель Російської імперії під час підготовчого та наступального етапів воєнної кампанії 1812 року / В.В. Ададуrow // Вісник Львівського університету. Серія історична. – 2010. – Вип. 45. – С. 127–167.
18. Ададуrow В.В. Польское дворянство юго-запада России в планах Наполеона во время военной кампании 1812 г. / В.В. Ададуrow // История и историческая память: Межвуз. сб. науч. трудов. – Саратов: Ставрополь: Саратовский государственный университет; Северо-Кавказский федеральный университет, 2012. – Вип. 6. – С. 164–180.
19. Безотосный В.М. Наполеоновские войны / В.М. Безотосный. – М.: Вече, 2010. – 384 с.
20. Борщак І. Наполеон і Україна: З невідомих документів із тогочасними ілюстраціями / І. Борщак. – Львів: Бібліотека "Діла", 1937. – 127 с.
21. Борщак І. Україна в Парижі: Мандрування й пам'ятки. Правий берег / І. Борщак // Україна: українознавство і французьке культурне життя. – 1953. – Ч. 10. – С. 797–800.
22. Варварцев М.М. "Наполеоніда" / М.М. Варварцев // Енциклопедія історії України: [у 10 т.] / Редкол. В.А. Смолій (голова) та ін. – К.: Наукова думка, 2010. – Т. 7. – С. 170.
23. Варварцев М.М. "Наполеоніда" / М.М. Варварцев // Україна в міжнародних відносинах: Енциклопедичний словник-довідник / Відп. ред. М.М. Варварцев. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2012. – Вип. 3. – С. 241.
24. Варварцев М.М. Франція, Французька республіка / М.М. Варварцев // Енциклопедія історії України: [у 10 т.] / Редкол. В.А. Смолій (голова) та ін. – К.: Наукова думка, 2013. – Т. 10. – С. 328–331.
25. Варварцев М.М. Французька революція 1789 – 1804 / М.М. Варварцев, А.Ю. Мартинов // Енциклопедія історії України: [у 10 т.] / Редкол. В.А. Смолій (голова) та ін. – К.: Наукова думка, 2013. – Т. 10. – С. 331–333.
26. Варварцев М.М. Французька революція кінця XVIII ст. / М.М. Варварцев // Україна в міжнародних відносинах: Енциклопедичний словник-довідник / Відп. ред. М.М. Варварцев. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2013. – Вип. 4. – С. 299–303.
27. Дипломатические сношения России с Францией в эпоху Наполеона I / Под ред. проф. А. Трачевского. – Т. 3: 1805 – 1806 // Сборник Императорского Русского Исторического Общества. – СПб.: Типография М. М. Стасюлевича, 1892. – Т. 82. – 499 с.
28. Дорошенко Д. Мої спогади про недавнє минуле (1914 – 1920 pp.) / Д. Дорошенко. – К.: Темпора, 2007. – 632 с.
29. Дудчак Г.О. Особливості розвитку державно-владних відносин України і Франції: теоретико-історичний аспект / Г.О. Дудчак // Державне управління: теорія та практика. – 2014. – № 1. – С. 12–20.
30. Захарчук О.М. "Силова дипломатія" в зовнішньополітичній діяльності Наполеона Бонапарта: дис ... канд. іст. наук: з всевіт. іст. 07.00.02 : захищена 27.03.2000 : затв. 23.12.99 / Захарчук Олег Миколайович; КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2000. – 199 с.
31. Захарчук О.М. Протистояння двох наддержав на теренах Європи на початку XIX століття / О.М. Захарчук // Історичний календар. – К.: [б. в.], 2003. – Вип. 9. – С. 245–252.
32. Захарчук О.М. Битва трьох імператорів (до 200-річчя битви при Аустерліці) / О.М. Захарчук // Історичний календар. – К.: [б. в.], 2005. – Вип. 11. – С. 464–475.
33. Захарчук О.Н. Взгляды Наполеона Бонапарта на силу как инструмент внешней политики / О.Н. Захарчук // Эпоха наполеоновских войн: люди, события, идеи: материалы X Международ. научн. конф., 26–27 апреля 2007 г., Москва, Россия. – М.: Кучково поле, 2007. – С. 80–93.
34. Захарчук О.Н. Наполеон Бонапарт в борьбе с антифранцузскими коалициями: стратегия и тактика императора французов (1799 – 1814 гг.) / О.Н. Захарчук // Бородино и наполеоновские войны: Битвы. Поля сражений. Мемориалы: материалы II Международ. науч. конф., 3 – 5 сентября 2007 г., Бородино, Россия. – Можайск: ЗАО "Бородино", 2008. – С. 133–146.
35. Захарчук О.М. Імператор французів / О.М. Захарчук // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич: Коло, 2008. – Вип. XI–XII. – С. 25–31.
36. Захарчук О.Н. Стратегия и тактика наполеоновской дипломатии на Пракском (1813 г.) и Шатильонском (1814 г.) конгрессах в современной российской историографии / О.Н. Захарчук // Эпоха 1812 года в судьбах России и Европы: материалы Международ. науч. конф., 8–11 октября 2012 г., Москва, Россия. – М.: Институт Российской истории РАН, 2013. – С. 162–174.
37. Захарчук О.М. Дипломатія Наполеона Бонапарта в період закордонних походів російської армії (1813 – 1814 pp.) у сучасній російській історіографії / О.М. Захарчук // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Збірник наукових праць. – К.: Інститут історії України НАН України. – 2013. – Вип. 21. – С. 215–233.
38. Захарчук О.Н. Вступление России в войну с Францией в 1805 году: факты и домыслы в новой работе Е. В. Мезенцева "Война России с наполеоновской Францией в 1805 году (Действия русской армии в составе 3-й антифранцузской коалиции)" / О.Н. Захарчук // Эпоха 1812 года. Исследования. Источники. Историография. Сборник материалов // Труды ГИМ. – М., 2010. – Вип. 183: Эпоха 1812 года: Исследования: Источники: Историография. IX. – С. 398–412.
39. Захарчук О.М. Польське питання в дипломатії Наполеона Бонапарта: нові підходи до висвітлення проблеми у сучасній російській історіографії / О.М. Захарчук // Український історичний журнал. – 2013. – № 3. – С. 172–183.
40. Захарчук О.М. Наполеон і Україна / О.М. Захарчук // Київська старовина. – 1995. – № 3. – С. 73–77.
41. Захарчук О.М. Українська тема в записках польського генерала Міхала Соколицького / О.М. Захарчук // Україна дипломатична: науковий щорічник. – К.: ПЦ "Гамма-Принт", 2006. – Вип. 7. – С. 377–385.
42. Захарчук О.М. Наполеонізнавство у дослідженні українських вчених / О.М. Захарчук // Українська історична наука на шляху творчого поступу: матеріали III Міжнар. конгр. укр. вчен., 17–19 травня 2006 р., Луцьк, Україна. – Луцьк: РВВ "Вежа", 2008. – Т. 3. – С. 485–492.
43. Захарчук О.Н. Проекты польского генерала Михала Соколицького и Отечественная война 1812 года / О.Н. Захарчук // Отечественная война 1812 года и российская провинция в событиях, человеческих судьбах и музейных коллекциях: материалы Всеросс. научн. конф., 24 октября 2009 г., Малоярославец, Россия. – Малоярославец, 2009. – Вип. XVII. – С. 192–205.
44. Захарчук О.Н. Элементы мифологизации наполеоноведения в современной постсоветской науке / О.Н. Захарчук // Наполеоновские войны на ментальных картах Европы: историческое сознание и литературные мифы / Les guerres napoleoniennes sur les cartes mentales de l'Europe: conscience historique et mythes litteraires / Рос. Гос. Гуманит. Ун-т и др. : сост. : Великая Н. М., Гальцова Е. Д. – М.: Ключ-С, 2011. – С. 72–92.
45. Захарчук О.Н. Так рождаються міфи. Наполеоноведення і сучасна постсоветська наука / О.Н. Захарчук // Родина. – 2012. – № 6. – С. 25–29.
46. Захарчук О.М. Сучасна українська історіографія про ставлення Наполеона I щодо південно-західних окраїн Російської імперії в 1812 р. / О.М. Захарчук // Український історичний журнал. – 2014. – № 1. – С. 169–189.
47. Захарчук О.М. Вплив аматорських досліджень Ілька Борщака на праці наполеонізнавців / О.М. Захарчук // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич: Коло, 2014. – Вип. XVII–XVIII. – С. 384–408.
48. Захарчук О.М. Наполеон Бонапарт та українське суспільство: історичні документи в інтерпретації дослідників / О.М. Захарчук // Український історичний журнал. – 2015. – № 2. – С. 163–183.
49. Захарчук О.Н. Наполеон и Украина: последствия историографического мифа / О.Н. Захарчук // Вестник Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Сер. 3. Гісторыя. Эканоміка. Права. – 2015. – № 3. – С. 33–39.
50. Іваненко О.А. Франція, Французька республіка (France, République Française) / О.А. Іваненко // Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник / Відп. ред. М.М. Варварцев. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2013. – Вип. 4. – 2013. – С. 288–297.

51. Іщенко Ж.М. Франко-російське протистояння в Центральній та Південно-Східній Європі (кінець XVIII – початок XIX ст.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 : захищена 17.09.14 : затв. 15.06.14 / Жанна Миколаївна Іщенко; Дипломатична Академія України при Міністерстві закордонних справ України. – К., 2014. – 238 с.

52. Іщенко Ж.М. Польський аспект у зовнішній політиці Наполеона (1807 – 1812 рр.) / Ж. М. Іщенко // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 6. Історичні науки. – 2012. – Вип. 10. – С. 352–360.

53. Іщенко Ж.М. Дунайські князівства – об'єкт геополітичного протистояння Росії та Франції (кінець XVIII – початок XIX ст.) / Ж. М. Іщенко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2014. – Вип. 38. – С. 204–209.

54. Левицкий О. Тревожные годы: Очерки общественной и политической жизни г. Киева и Юго-Западного края в 1811–1812 гг. / О. Левицкий // Киевская старина. – 1891. – Т. XXXV. – № 11. – С. 170–194.

55. Мельников Є.О. Ілько Борщак як земляк, подвижник долі, провісник української державності / Є. О. Мельников. – Миколаїв: Іліон, 2012. – 210 с.

56. Мельников Є.О. Ілля Борщак: життя, діяльність, творчість: дис. ... канд. наук з іст. укр.: 07.00.01 : захищена 27.04.15 : затв. 23.12.14 / Мельников Євген Олегович; МНУ ім. В.О. Сухомлинського. – Миколаїв, 2015. – 199 с.

57. Передмова // Енциклопедія історії України: [у 10 т.] / Редкол. В.А. Смолій (голова) та ін. – К.: Наукова думка, 2003. – Т. 1 – С. 5–6.

58. Подолянін С. Наполеон і Україна / С. Подолянін // Рада. – 1912. – Ч. 141. – С. 2–3.

59. Потрашков С.В. Украина в Отечественной войне 1812 года: внутренний аспект / С. В. Потрашков // Отечественная война 1812 года: Источники. Памятники. Проблемы: Материалы VIII Всероссийской научной конференции, 6–7 сентября 1999 г., Бородино, Россия. – Можайск Терра, 2000. – С. 208–217.

60. Потрашков С.В. Отечественная война 1812 г. в освещении современных украинских историков (1992 – 2002 гг.) / С.В. Потрашков // Отечественная война 1812 г.: Источники. Памятники. Проблемы: Материалы XI Всероссийской научной конференции (Бородино, 8 – 10 сентября 2003 г.) / Сост. А.В. Горбунов. – Можайск: "Маленький город", 2004. – С. 267–275.

61. Реент О.П. Дипломатичні аспекти "східного питання" й України / О. П. Реент // Нариси з історії дипломатії України / О. І. Галенко, Є. С. Камінський, М. В. Кірсенко та ін.; під ред. В. А. Смолія. – К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. – С. 264–313.

62. Сарбей В.Г. Національне відродження України / В. Г. Сарбей // Україна крізь віки. – К.: Видавничий дім "Альтернатива", 1999. – Т. 9. – С. 336 с.

63. Скрипник А.Ю. Київська губернія як стратегічний район перебування російської армії наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. / А. Ю. Скрипник // Проблеми історії України XIX – поч. XX ст. Збірник наукових праць. – К.: Інститут історії України НАН України. – 2013. – Вип. 22. – С. 203–216.

64. Скрипник А.Ю. Російські війська на Волині наприкінці XVIII – на початку XIX ст.: завдання та функції / А. Ю. Скрипник // Військово-науковий вісник [Академія Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного]. – 2014. – Вип. 22. – С. 40–54.

65. Скрипник А.Ю. Розвідувально-диверсійні заходи наполеонівської агентури в південно-західних губерніях російської імперії (1806 – 1814 рр.) / А. Ю. Скрипник // Український історичний журнал. – 2015. – № 5. – С. 103–111.

66. Сокольников М. "Исполнено по высочайшему повелению ...": Рапорт, поданный Наполеону начальником его контрразведки, польским генералом Михаилом Сокольниковым, с рекомендациями "О способах извращения Европы от влияния России ..." / М. Сокольников. – Минск: БГУ, 2003. – 151 с.

67. Сорель А. Европа и французская революция / А. Сорель. – СПб.: Из-во Пантелеева, 1908. – Т. 7. – 500 с.

68. Станиславская А.М. Русско-английские отношения и проблемы Средиземноморья (1798 – 1807) / А. М. Станиславская. – М.: Изд-во АН СССР, 1962. – 504 с.

69. Троицкий Н.А. Фельдмаршал Кутузов: мифы и факты / Н. А. Троицкий – М.: ЗАО Изд-во "Центрполиграф", 2002. – 367 с.

70. Шипович И. Борьба России с Наполеоном и отношение к ней Подольского духовенства / И. Шипович. – Каменец-Подольский: [б. в.], 1912. – 19 с.

71. Borschak E. Napoléon et L'Ukraine / E. Borschak // Revue des Etudes Napoléoniennes. Les Origines de L'Europe Nouvelle. – Paris: [s. n.], 1922. – Т. XIX. – Р. 24–40.

72. Lesur Ch.-L. Histoire des Cosaques, précédée d'une introduction ou coup-d'oeil sur les peuples qui ont habité le pays Cosaques, avant l'invasion des Tartares / Ch.-L. Lesur. – Paris: A Belin, 1814. – Т. 1. – 405 p.

References

1. Arkhiv zovnishnoi polityky Rosiiskoi imperii, Moscow, fond 133, opys 468, sprava 1880.
2. Ibid, fond 133, opys 468, sprava 1873.
3. ABALIKHIN, B.S. (1985) O stratezhicheskome plane Napoleona na osen 1812 hoda. *Voprosy istorii*. 2, 64–79.
4. ABALIKHIN, B.S., DUNAIEVSKII, V.A. (1990) 1812 hod na perekrestkakh mnenii sovetskikh istorikov: 1917–1987 rr. Moscow: Nauka.
5. ABALIKHIN, B.S. (1962) *Ukrainskyi narod u Vitchyzniani viini 1812 r.* Kyiv: Derzhlikvydav URSS.

6. ADADUROV, V.V. (1997) *Polske pyttania u frantsuzko-avstriiskyykh vidnosynakh epokhy napoleonivskyykh viin*. Unpublished thesis (PhD) Lvivskyi derzhavnyi universytet imeni Ivana Franka.

7. ADADUROV, V.V., ROZHYK, M.Ye. (1996) "Khronika Frantsuzkoi revoliutsii" Denysa Zubrytskoho yak istorychne dzherelo napoleonivskoi epokhy. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka. Pratsi sektsii spetsialnykh (dopomizhnykh) istorychnykh dysyplin*. 231, 495–506.

8. ADADUROV, V.V. (2005) Narodzhennia odnogo istorychnoho mitu: problema "Napoleon u Ukraina" u vysvitleni Ilka Borshchaka. *Ukrayina moderna*. 9, 212–236.

9. ADADUROV, V.V. (2005) Dokument i yoho prochyttannia doslidnykom: istoria "Napoleonidy". *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya istorychna*. 39–40, 590–610.

10. ADADUROV, V.V. (2007) "Napoleonida" na Skhodi Yevropy: Uviavlennia, proekty ta dialnist uriadu Frantsii shchodo pivdenno-zakhidnykh okrain Rosiiskoi imperii. Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho Katolytskoho universytetu.

11. ADADUROV, V.V. (2010) Yuho-zapadnye okrainy Rossiiskoi imperii v ierarkhii prioritetov vostochnoevropeiskoi polityki Napoleona (Istoriograficheskii aspekt). *Trudy Hosudarstvennogo istoricheskogo muzeia*. 183, pp. 359–398.

12. ADADUROV, V.V. (2011) Borshchak Ilko. In: *Zahranichnye pokhody rossiiskoi armii 1813 – 1815 hody: Entsyklopediia*. Vol. 1. Moscow: ROSSPEN, pp. 162–163.

13. ADADUROV, V.V. (2012) Konstruiuvannia Ilkom Borshchakom mifologichnogo obrazu spryniatia Ukrainy u Frantsii u XVIII – XIX st., abo pro mezhi svobody ta vidpovidalnosti doslidnyka v itepytatsii istorychnykh dzherel. In: *Proceedings of the "Ukraina na istoriografichni mapi mizhvoiennoi Yevropy" international conference, München, 1–3 July 2012*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, pp. 109–131.

14. ADADUROV, V.V. (2014) Ukrainskyi kazak na sluzhbe Liudovika XV ili polskii shliakhtych na sluzhbe dvukh korolei: dokumentalnaia dekonstruktsiia issledovaniia Ilka Borshchaka o deiatelnosti Petra-Hrihorii Orlika. In: A. V. Chudinov, Yu. P. Krylova, eds. *Frantsuzskii ezhehodnik 2014: Zhizn Dvora vo Frantsii ot Karla Velikoho do Liudovika XIV*. Moscow: Instytut vseobshchei istorii, pp. 269–305.

15. ADADUROV, V.V. (2012) Napoleonovi "ukraintsi": shliakhta Pravoberezhzhia u frantsuzkykh planakh voiennoi kampanii 1812 r. *Kraieznazstvo*. 4, 33–39.

16. ADADUROV, V.V. (2008) Memorandumy polskykh avtoriv pochatku XIX st. yak dzherelo uiaavlennia Napoleona pro pivdenno-zakhidni okrainy Rosiiskoi imperii. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 2, 154–169.

17. ADADUROV, V.V. (2009) Proekty frantsuzkoho komanduvannia stosovno pivdenno-zakhidnykh zemel Rosiiskoi imperii pid chas pidhotovchoho ta nastupalnoho etapiv voiennoi kampanii 1812 roku. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya istorychna*. 45, 127–167.

18. ADADUROV, V.V. (2012) Polskoe dvorianstvo yuho-zapada Rossii v planakh Napoleona vo vremia voennoi kampanii 1812 h. In: *Istoria i istoricheskaiia pamiat: Mezhevuzovskii sbornik nauchnykh trudov*. Vol. 6. Saratov; Stavropol: Saratovskii hosudarstvennyi universitet; Severo-Kavkazskii federalnyi universitet, pp. 164–180.

19. BEZOTOSNYI, V.M. (2010) *Napoleonovskie voyny*. Moscow: Veche.

20. BORSHCHAK, I. (1937) *Napoleon i Ukraina: Z nevidomykh dokumentiv iz tohochasnykh illiustratsiiamy*. Lviv: Biblioteka "Dila".

21. BORSHCHAK, I. (1953) Ukraina v Paryzhi: Mandruvannia i pamiatky. *Ukraina: ukrainoznavstvo i frantsuzke kulturne zhyttia*. 10, 797–800.

22. VARVARTSEV, M.M. (2010) "Napoleonida". In: V. A. Smolii, ed. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. Vol. 7. Kyiv: Naukova dumka, p. 170.

23. VARVARTSEV, M.M. (2012) "Napoleonida". In: M. M. Varvartsev, ed. *Ukraina v mizhnarodnykh vidnosynakh: Entsyklopedychnyi slovnyk-dovidnyk*. Vol. 3. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, p. 241.

24. VARVARTSEV, M.M. (2013) Frantsiia, Frantsuzka respublika. In: V. A. Smolii, ed. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. Vol. 10. Kyiv: Naukova dumka, pp. 328–331.

25. VARVARTSEV, M.M., MARTYNOV, A. Yu. (2013) Frantsuzka revoliutsiia 1789 – 1804. In: V. A. Smolii, ed. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. Vol. 10. Kyiv: Naukova dumka, pp. 331–333.

26. VARVARTSEV, M.M. (2013) Frantsuzka revoliutsiia kintsia XVIII st. In: M. M. Varvartsev, ed. *Ukraina v mizhnarodnykh vidnosynakh: Entsyklopedychnyi slovnyk-dovidnyk*. Vol. 4. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, p. 299–303.

27. TRACHEVSKII, A., ed. (1892) *Diplomatscheskie snosheniia Rossii s Frantsiei v epokhu Napoleona I*. Vol. 3: 1805–1806. In: *Sbornik Imperatorskogo Russkogo Istoricheskogo Obshchestva*. Vol. 82. Saint-Petersburg: Tipografiia M. M. Stasyulevycha.

28. DOROSHENKO, D. (2007) *Moi spohady pro nedavnie mynule (1914 – 1920 rr.)*. Kyiv: Tempora.

29. DUDCHAK, H.O. (2014) Osoblyvosti rozvytku derzhavno-vladnykh vidnosyn Ukrainy i Frantsii: teoretyko-istorychnii aspekt. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*. 1, 12–20.

30. ZAKHARCHUK, O.M. (2000) "Sylova dyplomatiia" v zovnishnopolitychnii diialnosti Napoleona Bonaparta. Unpublished thesis (PhD), Kyivskyi natsionalnyi univrsytet imeni Tarasa Shevchenka, Kyiv.

31. ZAKHARCHUK, O.M. (2003) Protystoiannia dvokh nadderzhav na terenakh Yevropy na pochatku XIX stolittia. *Istorychnyi kalendar*. 9, 245–252.

32. ZAKHARCHUK, O.M. (2005) Bytva trokh imperatoriv (do 200-richchia bytty pry Austerlitsi). *Istorychnyi kalendar*. 11, 464–475.

33. ZAKHARCHUK, O.M. (2007) Vzhliady Napoleona Bonaparta na silu kak instrument vneshnei politiki. *Proceedings of the X "Epokha napoleonovskikh voyn: liudy, sobytia, idei" international conference*. Moscow: Kuchkovo pole, pp. 80–93.
34. ZAKHARCHUK, O.M. (2008) Napoleon Bonapart v borbe s antifrantsuzskimi koalitsiiami: strategii i taktika imperatora frantsuzov (1799 – 1814 hh.). *Proceedings of the II "Borodino i napoleonovskie voyny: Bitvy. Polia srazhenii. Memorialy" international conference*. Mozhaisk: ZAO "Borodino", pp. 133–146.
35. ZAKHARCHUK, O.M. (2008) Imperator frantsuziv. *Drohobyskyi kraieznavchyi zbirnyk*. Vol. XI–XII, pp. 25–31.
36. ZAKHARCHUK, O.M. (2013) Strategii i taktika napoleonovskoi diplomatii na Prazhskom (1813 h.) i Shatilonskom (1814 h.) konhressakh v sovremennoi rossiiskoi istoriografii. *Proceedings of the "Epokha 1812 hoda v sudbach Rossii i Evropy" international conference*, Moscow, 8–11 October 2012. Moscow: Institut Rossiiskoi istorii RAN, pp. 162–174.
37. ZAKHARCHUK, O.M. (2013) Diplomatiya Napoleona Bonaparta v period zakordonnykh pokhodiv rosiiskoi armii (1813 – 1814 rr.) u suchasni rosiiskii istoriografii. In: *Problemy istorii Ukrainy XIX – pochatku XX st.* Vol. 21. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, pp. 215–233.
38. ZAKHARCHUK, O.M. (2010) Vstuplenie Rossii v voynu s Frantsiei v 1805 hodu: fakty i domysly v novoi rabote E. V. Mezentseva "Voyna Rossii s apoleonovskoi Frantsiei v 1805 hodu (Deistviia russkoi armii v sostave 3-i antifrantsuzskoi koalitsii). *Trudy Gosudarstvennogo istoricheskogo muzeia*. 183, pp. 398–412.
39. ZAKHARCHUK, O.M. (2013) Polske pytania v dyplomatii Napoleona Bonaparta: novi pidkhody do vysvitleniia problemy u suchasni rosiiskii istoriografii. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 3, 172–183.
40. ZAKHARCHUK, O.M. (1995) Napoleon i Ukraina. *Kyivska starovyna*. 3, 73–77.
41. ZAKHARCHUK, O.M. (2006) Ukrainska tema v zapyskakh polskoho henerala Mikhala Sokolnitskoho. In: *Ukraina dyplomatychna: naukovyi shchorychnyk*. Vol. 7. Kyiv: PTS „Hamma-Print”, pp. 377–385.
42. ZAKHARCHUK, O.M. (2008) Napoleonoznavstvo u doslidzhenni ukrainskykh vchenykh. III "Ukrainska istorychna nauka na shliakhu tvorchoho postupu" international congress. Vol. 3. Lutsk: RVV "Vezha", pp. 485–492.
43. ZAKHARCHUK, O.M. (2009) Prozhety polskoho henerala Mikhala Sokolnitskoho i Otechestvennaia voina 1812 hoda. *Proceedings of the "Otechestvennaia voina 1812 hoda i rosiiskaia provitsiia v sobytiiakh, chelovecheskikh sudbach i muzeinykh kolektsiakh" conference*, Maloiaroslavets. Vol. XVIII. Maloiaroslavets: [s. n.], pp. 192–205.
44. ZAKHARCHUK, O.M. (2011) Elementy mifologizatsii napoleonovedeniia v sovremennoi postsovetsovskei nauke. In: N. M. Velikaia, E. D. Haltsova, eds. *Napoleonovskie voyny na mentalnykh kartakh Evropy: istoricheskoe soznanie i literaturnye mify / Les guerres napoleoniennes sur les cartes mentales de l'Europe: conscience historique et mythes litteraires*. Moscow: Kliuch-S, pp. 72–92.
45. ZAKHARCHUK, O.M. (2012) Tak rozhdaiutsia mify. Napoleonovedenie i sovremennaia postsovetsovskaia nauka. *Rodina*. 6, 25–29.
46. ZAKHARCHUK, O.M. (2014) Suchasna ukrainska istoriografiia pro stavleniia Napoleona I shchodo pviddenno-zakhidnykh okrain Rosiiskoi imperii v 1812 r. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 1, 169–189.
47. ZAKHARCHUK, O.M. (2014) Vplyv amatorskykh doslidzhen Ilka Borshchaka na pratsi napoleonoznavtsiv. *Drohobyskyi kraieznavchyi zbirnyk*. Vol. XVII–XVIII, pp. 384–408.
48. ZAKHARCHUK, O.M. (2015) Napoleon Bonapart ta ukrainske suspilstvo: istorychni dokumenty v interpryatsiakh doslidnykiv. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 2, pp. 163–183.
49. ZAKHARCHUK, O.M. (2015) Napoleon i Ukraina: posledstviia istoriograficheskoho mifa. *Vesnik Belaruskaha dziazrhavnaha universiteta. Seria 3. Historyia. Ekanomika. Prava*. 3, 33–39.
50. IVANENKO, O.A. (2013) Frantsiia, Frantsuzka respublika (France, République Française). In: M. M. Varvartsev, ed. *Ukraina v mizhnarodnykh vidnosynakh: Entsyklopedychnyi slovnyk-dovidnyk*. Vol. 4. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, p. 288–297.
51. ISHCENKO, Zh.M. (2014) Franko-rosiiske protystoianniia v Tsentralnii ta Pivdenno-Skhidnii Yevropi (kinets XVIII – pochatok XIX st.).

Unpublished thesis (PhD), Dyplomatychna Akademiia Ukrainy pry Ministerstvi zakordonnykh sprav Ukrainy. Kyiv.

52. ISHCENKO, Zh.M. (2012) Polskyi aspekt u zovnishniyi politytsi Napoleona (1807 – 1812 rr.). *Naukovyi chasopys natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seria 6. Istorychni nauky*. 10, 352–360.

53. ISHCENKO Zh.M. (2014) Dunaiski kniazivstva – obekt heopolitychnoho protystoianniia Rosii ta Frantsii (kinets XVIII – pochatok XIX st.). *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*. 38, 204–209.

54. LEVYTSKYI, O. (1891) Trevozhnye hody: Ocherki obshchestvennoi i politicheskoi zhizni h. Kyeve i Yuho-Zapadnoho kraia v 1811 – 1812 hh. *Kievskai starina*. Vol. XXXV. 11, 170–194.

55. MELNYKOV, Ye.O. (2012) Ilko Borshchak yak zemlyak, podvyzhnyk doli, provisnyk ukrainskoi derzhavnosti. Mykolaiv: Ilion.

56. Мельников Е.О. Илья Борщак: життя, діяльність, творчість: дис. ... канд. наук з іст. укр.: 07.00.01 : захищена 27.04.15 : затв. 23.12.14 / Мельников Євген Олегович; МНУ ім. В.О. Сухомлинського. – Миколаїв, 2015. – 199 с.

MELNYKOV, Ye.O. (2015) Illia Borshchak: zhyttia, diialnist, tvorchist. Unpublished thesis (PhD), Mykolaivskiy natsionalnyi universytet imeni V. O. Sukhomlynskoho, Mykolaiv.

57. Peredmov (2003). In: V. A. Smolii, ed. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. Vol. 1. Kyiv: Naukova dumka, pp. 5–6.

58. PODOLIANIN, S. (1912) Napoleon i Ukraina. *Rada*. 141, 2–3.

59. POTRASHKOV, S.V. (2000) Ukraina v Otechestvennoi voine 1812 hoda: vnutrennii aspekt. *Proceedings of the VIIIth Otechestvennaia voina 1812 hoda: Istochniki. Pamiatniki. Problemy* conference. Mozhaisk: Mozhaisk-Terra, pp. 208–217.

60. POTRASHKOV, S.V. (2004) Otechestvennaia voina 1812 h. v osveshchenii sovremennykh ukrainskykh istorykov (1992 – 2002 hh.). *Proceedings of the XIth Otechestvennaia voina 1812 hoda: Istochniki. Pamiatniki. Problemy* conference, 8–10 September 2003, Borodino. Mozhaisk: "Malenkii horod", pp. 267–275.

61. REIENT, O.P. (2001) Dyplomatychni aspekty "skhidnoho pytanniia" i Ukraina. In: V. A. Smolii, ed. *Narys z istorii dyplomatii Ukrainy*. Kyiv: Vydavnychi dim "Alternatyvy", pp. 264–313.

62. SARBEI, V.H. (1999) Natsionalne vidrodzhennia Ukrainy. In: *Ukraina kriz viky*. Vol. 9. Kyiv: Vydavnychi dim "Alternatyvy".

63. SKRYPNYK, A.Yu. (2013) Kyivska huberniia yak stratehichnyi raion perebuvanniia rosiiskoi armii naprykintsi XVIII – pershii polovyni XIX st. In: *Problemy istorii Ukrainy XIX – poch. XX st.* Vol. 22. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, pp. 203–216.

64. SKRYPNYK, A.Yu. (2014) Rosiiskii viiska na Volyni naprykintsi XVIII – na pochatku XIX st.: zavdannia ta funksii. In: *Viiskovo-naukovyi visnyk*. 22, 40–54.

65. SKRYPNYK, A.Yu. (2015) Rozvidualno-dyversiiini zakhody napoleonivskoi ahentury v pviddenno-zakhidnykh huberniakh rosiiskoi imperii (1806 – 1814 rr.). *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 5, 103–111.

66. SOKOLNITSKII, M. (2003) "Ispolneno po vysochaishemu poveleniiu ...". *Report, podannyi Napoleonu nachalnikom eho kontrazvedky, polskim heneralom Mikhalom Sokolnitskim, s rekomendatsiiami "O sposobakh izbavleniia Evropy ot vliianiia Rossii ..."*. Minsk: Belorusskii gosudarstvennyi universitet.

67. SOREL, A. (1908) Evropa i frantsuzskaia revoliutsiia. Vol. 7. Saint-Petersburg: Izdatelstvo Panteleeva.

68. STANISLAVSKAIA, A.M. (1962) *Russko-anhliiskie otnosheniia i problemy Sredyzemnomoria (1798 – 1807)*. Moscow: Izdatelstvo AN SSSR.

69. TROITSKII, N.A. (2002) *Feldmarshal Kutuzov: mify i fakty*. Moscow: ZAO Izdatelstvo "Tsentrpolihraf".

70. SHPOVICH, I. (1912) *Borba Rossii s Napoleonom i otnoshenie k nei Podolskoho dukhovenstva*. Kamenets-Podolskii: [s. n.].

71. BORSCHAK, E. (1922) *Napoléon et l'Ukraine. Revue des Etudes Napoléoniennes. Les Origines de L'Europe Nouvelle*. Vol. XIX. Paris: [s. n.], pp. 24–40.

72. LESUR, Ch.-L. (1814) *Histoire des Cosaques, précédée d'une introduction ou coup-d'oeil sur les peuples qui ont habité le pays Cosaques, avant l'invasion des Tartares*. Vol. 1. Paris: A Belin.

Надійшла до редколегії 18.05.16

O. Zaharchuk, Ph.D. in History, Associate Professor
National Aviation University, Kyiv, Ukraine

FOREIGN POLICY AND DIPLOMACY OF NAPOLEON BONAPARTE IN THE WORKS OF MODERN UKRAINIAN HISTORIANS

Opinions of the modern national researchers towards the foreign policy and diplomacy of Napoleon Bonaparte are analyzed. In Soviet times, the authors of dissertations and monographs about Napoleon's epoch were mainly Russian historians. Modern Ukrainian territories as an object of foreign policy and diplomacy of French Emperor was not considered important and priority though professional level of Ukrainian Soviet researchers allows them to do serious exploration within the designated problem. Since the independence of Ukraine a new phase of development of domestic Napoleon studies has began. Using new methodological approach made it possible to gradually move away from ideological stereotypes, typical for Soviet historiography. Expansion of sources has allowed Ukrainian scientists to explore new directions of Napoleon foreign policy. Involvement material Austrian, French, Polish and other European archives, provided an opportunity to rethink the known facts and reach a new level of research on this issue. However, some authors despite the achievements of modern national historiography, continue to adhere to outdated or frankly mythological beliefs.

Key words: Napoleon Bonaparte, modern national historiography, V. Adadurov, S. Potrashkov, Zh. Ishchenko, V. Stepanivskyi, I. Borshchak, Polish question, the south-western outskirts of the Russian Empire.